

Güven Sak¹
Program Direktörü

CUMHURİYETİMİZİN 100. YILI KUTLU OLSUN!²

Bugün Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100'üncü yılı. Atatürk'ün Onuncu Yıl Nutku'nda söylediği gibi söyleyeyim: "En Büyük Bayramdır, Kutlu Olsun".

Türkiye Cumhuriyeti hepimizin kişisel tarihi açısından bakıldığında bir büyük başarı öyküsüdür. O günden bugüne ulaşabildiğimiz için gururlanmalı, kendimize güvenmeliyiz öncelikle.

Herkes kendi kişisel tarihinden yüzyıl öncesine bakmalı ve Atatürk'ün bizi nasıl gururlandırdığını yeniden hatırlamalı

Bugün öncelikle buraya nereden geldiğimizi hatırlama zamanıdır. Herkes öncelikle kendi kişisel tarihinden hatırlamaya başlayabilir yüz yıl öncesini. Niye gururlu olmamız gerektiği ise sanırım aşikardır.

Benim Silistre, Bulgaristan doğumlu dedem Çanakkale Savaşı'ndan sonra gönderildiği Filistin cephesinde İngilizlere esir düştükten sonra, Bursa'ya 1920'lerin başında geri dönmüş. Döner dönmez anneannemle evlenmiş.

Yaklaşık on yıl imparatorluk parçalanmasın, bir arada kalsın diye bir cepheden ötekine koşturduktan sonra anneannemle dedem, hayatlarını birleştirirken kendilerini neyin beklediğini bilmiyorlarmış. Çocuklarının ve torunlarının nasıl bir ülkede büyüyeceğinden habersizlmiş. Aşıttıkları dünyanın yok oluşunu görmüşler, yerine neyin geleceği ise daha belirsizmiş.

İşte bu Cumhuriyet, o travmadan çıkarak bugün yüzüncü yılına eriştiği için bir büyük başarı öyküsüdür. Doğrusu ya, ben

¹ https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/27/Guven+Sak_+Dr.

² [Bu değerlendirme notu 29 Ekim 2023 tarihinde Nasıl Bir Ekonomi Gazetesi'nde yayımlandı.](#)

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır

dedem Ömer Kemal'in ve torununun çok şanslı olduğunu düşünüyorum. Gururlanmamız için çok neden var. Neden? Atatürk sayesinde.

Aynı gururun o dönemde imparatorluğun diğer merkezlerinde de hissedildiğine en güzel örneği Lübnan asıllı Fransız yazar Amin Maalouf'un kendi kişisel tarihini anlattığı "Origins" kitabında da görmek mümkün. Maalouf teyzesinin isminin neden Kemal olduğunu anlatırken Atatürk'ten ve milli mücadeleden de bahsediyor.

Benim dedem büyük annemle evlenirken Amin Malouf'un büyük annesi de bebek bekliyormuş. Dedesi doğacak çocuğuna Kemal ismini koyacağını 1921'de etrafındaki herkese ilan etmiş.

İnatçı Lübnanlı sonuçta doğan kız çocuğuna yine de Kemal ismini vermiş. Şimdi bu nedir? Anadolu'daki milli direnişin imparatorluğun tüm merkezlerinden gururla ve umutla takip edildiğine en güzel örnektir. İşte bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzüncü yılında ilk hatırlamamız gereken budur.

Mustafa Kemal Atatürk uzun süren yenilgilerden ve acılardan sonra bizlere yeniden gurur duymayı öğrettiği için bizim onu untabilmemiz mümkün değildir. Türkiye Cumhuriyeti böyle bakıldığında imparatorluğun yıkıntıları içinde Anadolu'da beliren bir büyük meydan okumanın başarıya ulaştığını cihana ilan eden bir abidedir. 29 Ekim 1923'ün bizim için anlamı budur.

Türkiye'nin bugün Cumhuriyet tarihinin en derin ekonomik krizlerinden birinden çıkmaya çalışıyor olması sizi yanıltmasın. O günden bugüne kat ettiğimiz mesafe etkileyicidir. Türkiye söz konusu olduğunda anın çalkantılarına takılmamak gerekir. Bugüne kadar ne badireler atlattık, artık zaten şerbetli sayılırız. Bakın Cumhuriyetimizin kuruluşunun yüzüncü yılına ulaştık.

Yüz yıl önce Ankara'da büyük bir iş başarıyor olmanın coşkusu vardı: Atatürk'ün liderliğinin bize hissettirdiği bir özgüven ve neşe

Yüz yıl önce imparatorluk subay ve bürokratları, heyecanla Ankara'da toplanmışlardı. Bir süredir ben her 29 Ekim öncesi Amerikalı gazeteci Isaac F. Marcossou'nun Amerikan Saturday Evening Post gazetesinde 20 Ekim 1923'te yayımlanan³ Mustafa Kemal Atatürk söyleşisini yeniden okuyorum doğrusu.

O zamanlarda İstanbul'da Haydarpaşa Garı'ndan trene binip Ankara'ya gitmek 27 saat sürüyormuş. Tren yolu boyunca askeri hareketlilik nedeniyle, Marcossou önce gemiyle Mudanya'ya, oradan arabayla önce Bursa ve sonra da Bilecik'teki Karaköy tren istasyonuna gidiyor. Haydarpaşa trenini Karaköy'de yakalıyor ve sonra Ankara'ya varıyor. İstanbul-Ankara yolculuğu böylece uzayarak 55 saate ulaşıyor.

Anadolu'da o dönemde seyahat etmenin zorluklarını uzun gazete yazısı boyunca okuyorsunuz. Öneririm. Öyle mebusların evlerinden çıkıp birkaç saate Ankara'ya geldikleri bir dünya değil o zamanın dünyası.

³ <https://www.saturdayeveningpost.com/2012/09/kemal-pasha/>

Ama doğrusu ben en çok Marcossou'nun ilk kez gördüğü Ankara'yı anlattığı bölümleri yeniden okumayı seviyorum. Söyleşinin yayım tarihi Ekim 1923 ama ziyaretin tarihi Temmuz 1923 civarı, Lozan Antlaşması görüşmeleri daha sürüyor. 24 Temmuz öncesi. Yeni Türkiye'nin temeli daha tam atılmamış. Kimse ne olacağından aslında tam emin değil.

Doğru dürüst kalacak yerin olmadığı bir küçücük şehre: Ankara'ya, daha önce Paris'te Londra'da, Viyana'da görev yapmış bir imparatorluk görevlileri toplanmış. Öyle anlatıyor temaslarını yazar.

Ama haberin satır aralarında bir iş başarıyor olmanın o çok tanıdık coşkusu ve özgüveni var. Yüz yıl önce Ankara'da o coşku varmış, Ankara'ya ilk kez gelenler o coşkuyu hissediyorlarmış demek ki. Şimdi o heyecana yine ihtiyacımız var. Neden? Yine bir büyük alt üst olma döneminin başındayız.

Türkiye'nin yine büyük hedeflere, coşkuya ve meşverete ihtiyacı var

Bundan yüz yıl önce ne yapıldığı kadar nasıl yapıldığı da son derece önemli aslında. Atatürk önderliğinde bir araya gelen imparatorluk subayları ve bürokratları meşveretin ne kadar önemli olduğunu farkındaydılar. Nutuk'ta Atatürk'ün anlattığı Erzurum Kongresi neyi temsil eder, Sivas'ın yetkisi var mıdır yazışmaları günün yoğun tartışmalarını gösteriyor.

Meşveret neden önemliydi o vakit? Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren anlaşmalar Paris'in farklı semtlerinin adını taşır. Almanya Versay Antlaşması'nı 1919'da imzaladı. Osmanlı İmparatorluğu ise Sevr Antlaşmasını 1920'de imzaladı. Almanlar Versay Antlaşması'nı kabul edip gereklerini yerine getirdiler.

Cumhuriyeti kuran imparatorluk subayları ise, İstanbul hükümetinin imzaladığı Sevr Antlaşması'na meydan okuyarak işe başladılar. Şikâyet etmediler, dedikodu yapmadılar, harekete geçtiler, alanda direnişi örgütlediler. 1919 Temmuz'unda Erzurum, Eylül'de Sivas kongreleri için yalnızca görünen yüzüydü.

İmparatorluk subayları, ülkenin her tarafında önce Anadolu Direnişi'ni örgütlediler. Sonra Sevr'i yırtıp atmak için başlatılacak savaşı yönetmek üzere ülkenin her tarafından gelen temsilcileri bir araya getiren ve ayrımsız bütün milleti temsil eden kapsayıcı bir kurum olarak TBMM'yi kurdular.

Doğrusu ben seçilen yöntemin, yapılan işin kendisi kadar önemli olduğunu düşünüyorum. Herkesle konuşmanın, herkesi ikna etmenin, herkese özgüven kazandırmanın başarının önkoşulu olduğunu bilen bir anlayışa sahiptiler. Şimdi ilham almamız gereken işte tam o liderlik anlayışı: Atatürk'ün bize öğrettiği kapsayıcı liderlik.

Dünya kapsamlı bir biçimde yeniden yapılanırken Türkiye'de artık emeği değil eğitimi ve adaleti ucuzlatmaya odaklanmamız lazım

Türkiye'de bugünlerde büyük bir coşku eksikliği var. Hatırlayın lütfen, 2002-2004 yıllarında biz böyle değildik. Avrupa Birliği süreci ilerliyordu. Türkiye aday ülke olmuştu. Heyecanlıydık. Kendimizi bir şeyler başarıyor gibi hissediyorduk. Ben bu bugünkü coşku eksikliğinin doğrudan büyük fikir-hedef yoksunluğu ile alakalı olduğuna kanaatindeyim.

Hâlbuki bu topraklarda önemli işler başardık. Türkiye ekonomisi, son kırk yılda uyuşuk bir tarım ekonomisinden dinamik bir sanayi ekonomisine dönüştü. Türkiye ekonomisi geçtiğimiz her on yılda tempolu bir biçimde büyüdü. Nasıl büyüdü? Kore'nin, Çin'in yaptıklarını yaparak büyüdü.

Milyonlarca insanı kırdan kente geçirdik. Kırdan kente gelenler, sanayi sektörü ve hizmetler sektöründe iş buldukça Türkiye büyüdü. İnsanlarımızı düşük verimli tarım istihdamından, daha yüksek verimli sanayi ve hizmetler sektörüne aldıkça ortalama verimlilik arttı, Türkiye büyüdü. Emeği ucuzlattık, Türkiye büyüdü.

Yeşil dönüşüm süreci ve küresel değer zincirlerinin yeniden biçimlenebilme ihtimali büyük bir fırsat bugün Türkiye için önemini bilene

Şimdi aslında en çok coşkuya ihtiyacımız olan bir noktadayız. İki nedenle: Birincisi artık kırdan kente gelebilecek olanların sayısı azaldı. Kentli nüfus yüzde 20'lerden yüzde 75'lere yükseldi. Düşük verimli sektörden yüksek verimli sektöre geçiş ile büyüme imkânı azaldı.

İkincisi, iklim değişikliği ve pandemi gibi ulus ötesi tehditler öne çıktı ve küresel değer zincirlerinin yeşil mutabakatla birlikte yeniden yapılanabilme ihtimali ortaya çıktı. Burada hem zorluklar hem de kolaylıklar var doğrusu.

Ne yapmamız lazım? Öncelikle bundan böyle tempolu büyüme için her sektörün mevcut verimlilik düzeyini bir üst aşamaya yükseltmeye çalışmamız gerekiyor. Bu imkânsız mı? Hayır. Hızla gelişen yeni teknoloji platformları bütün sektörlerde verimlilik düzeyini artıracak imkânlar sunuyor.

İkincisi, yeşil dönüşümün getirdiği teknoloji yarışının içinde olmamız lazım. İlk imzacılarından biri olduğumuz Paris İklim Anlaşması ile 2015 yılında harekete geçen iklim değişikliği gündemi aslında önümüze takip edilebilecek bir yol haritası ve bol miktarda yeşil finansman imkanı sunuyor. Türkiye Paris İklim Anlaşması'nı 2021 yılında Meclisten geçirerek onayladı.

Bu arada Cumhurbaşkanımız 2053 yılının Türkiye için net sıfır yılı olduğunu da cihana ilan etti. Şimdi bu sözün kurucu atalarımızın 1920'lerde cihana ilan ettiği iddia gibi güçlü bir iradeye dayalı olduğunu kanıtlama zamanı.

Yapılması gerekenler ortada. Önce İklim Kanunu'na 2053 hedefini ekleyerek iddiayı kanunlaştıracacağız. Sonra şirketler kesimine ve herkese 2053 hedefinin Türkiye'nin yeni büyüme stratejisi olduğunu gösterecek yeni bir teşvik sisteminin temel taşı olarak İklim Fonu'nu kuracağız. Üçüncü olarak ise karbon fiyatlaması ve karbon vergilerine dayalı kapsamlı bir vergi reformu yapacağız.

Dördüncüsü, tüm bunları gerçekleştirebilmek için daha akıllı bir devlete, öğrenme kabiliyeti artmış bir topluma ve de meşverete yani iyi yönetime ihtiyacımız var. Bize gereken, sanayi politikası tasarlayabilecek daha akıllı bir devlet, bir başka sektörde atılan bir adımın kendi sektörüne ne imkânlar sağlayabileceğini anlayabilecek bir toplum ile kurum ve kuralları sağlam bir yönetim anlayışı.

Türkiye, dün emeği ucuzlatarak bir sıçrama yaptı, sanayi Avrupa'dan Anadolu'ya doğru yürüdü. Şimdi önümüzdeki teknoloji yarışı ve teknolojik sıçrama döneminde Türkiye'de nitelikli insan gücüne ihtiyacımız olacağına göre eğitimi ve sağlığı ucuzlatmamız gerekiyor. Alın size yeni reform alanları ve hedefleri.

Daha yüksek teknoloji, katma değeri yüksek bir üretim kapasitesi istiyorsak adaletin maliyetini ucuzlatmamız gerekiyor. Hak aramanın zor değil, kolay olması önem taşıyor. Türkiye’de iş yapma maliyetini ucuzlatmamız gerekiyor. Bunun için makroekonomik dalgalanmaları azaltmayı temel hedef olarak gören bir ekonomi yönetimi anlayışı gerekiyor. Türkiye’de iş yapma maliyetini azaltabilmek için yolsuzlukları da pahalılaştırmamız gerekiyor. Seçimden sonra ortaya çıkan yeni politika çerçevesi tüm bu noktaları aslında içeriyor bana sorarsanız.

Eğitimin maliyetini düşür, adaletin maliyetini düşür, yolsuzluk yapmanın maliyetini yükselt. Çok mu zor? Bana kolaymış gibi geliyor. Bana dönüşüm programlarından ne bekliyorsun diye sorduklarında işte bunları söylüyorum. Türkiye’nin en büyük probleminin ise coşku eksikliği olduğunu düşünüyorum.

Ama eğitim hakikaten ilk eğilmemiz gereken en büyük mesele

Buradan özellikle eğitimle ilgili üç hisse çıkartayım müsaadenizle. Neden? En büyük mesele o. Öncelikle 1940’larda bugünkü mesleklerin yüzde 65’i yoktu. Sonradan ortaya çıktı. Yine öyle olacak. Böyle bir geçiş döneminde mezunların yeni ortamlara uyarlanabilirliklerini artıracak daha esnek bir eğitim sistemine ihtiyacımız var.

Eleştirel düşünmenin, doğru teknik soruyu sorabilmenin önemli olduğu bir sürecin içindeyiz. Eğitim sistemimiz, müfredatımız, öğretmenlerimiz bu yeni döneme göre çok katı bana sorarsanız. Sorulara değil, cevaplara odaklı bir eğitim sistemimiz var halen. Üstelik hep en doğru cevabı bildiğini düşünüyor. Yoksa YÖK böyle olur muydu?

İkincisi, bu yeni meslekler ve teknolojiler hem üretim süreçlerini ve ithalat gereklerini hem de ekonomik güvenlik çerçevesini değiştirecekler. Bu yeni döneme hazırlık yapmak için gereken projelere şimdiden odaklanmakta fayda var. Ama idarenin pek çok parçası nasıl bir sürecin içinde olduğumuzu bilmiyor. Birbirleriyle konuşma pratikleri de yok artık. Eskiden bakanlıkların müsteşarlıkları vardı teknik değerlendirmeler için. Onları bir araya getirirdik masalarda. Şimdi yok.

Üçüncüsü, ileriki yıllar için hedef koyarken önce hesap kitabın sonra da senaryo çalışması yapmanın ne kadar önemli olduğunu daha yakınlarda 2023 hedeflerinin akıbeti sanırım gösterdi. Hareketli hedefler koymanın önemini, hedeflerin sürekli olarak yenilenmeye ihtiyacı olduğunu sanırım ayan beyan gördük. Nedir? Sizin hedeflerinize bakarak dünya durduğu yerde beklemiyor, her tarafı ayrı ayrı oynayabiliyor.

Türkiye’nin dinamik bir planlama mekanizmasına, hareketli hedeflere ihtiyacı var önümüzdeki dönemde. Şirketlerin devletleri yönlendirdiği değil, devletlerin şirketlerin stratejilerine yön vereceği bir yeni sürecin eşiğindeyiz. Aman yanlış yapmayalım.

Önce Devlet Planlama Teşkilatı’nı 1960 ruhuyla, bir kamu kesimi düşünce kuruluşu (think tank) olarak yeniden ihya edin. Önümüze büyük hedefler koyun. Ekonomik ve Sosyal Konsey’in Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılına Meşveret Meclisi olarak tasarlayın. Çok işimiz var. Geride kalmayalım.

CUMHURİYETİMİZİN 100. YILI KUTLU OLSUN!

Bunun için neye ihtiyacımız var Cumhuriyetimizin yüzüncü yılında? Cumhuriyetimizin onuncu yılındaki “Her şeyi kendimizden bekleriz” diyen özgüvene. Büyük bir iş yapıyor olmanın verdiği coşku ve gururdan kaynaklanan özgüvene.

Siyasetten şimdi ne bekleriz? İşte bunu. O coşkuyu o özgüveni bize yeniden hissettirmesini.

